

DUŠAN JELOVINA

DJELATNOST MUZEJA
HRVATSKIH ARHEOLOŠKIH SPOMENIKA
OD 1968. DO 1980. GOD.*

Jedan od osnovnih i najtežih problema Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, koji ga prati od samog njegova osnutka 1893. god., je gradnja zgrade za njegov doličan smještaj, napokon je, nakon dugogodišnjih nastojanja, s uspjehom okončan.

Nakon završenih svih potrebnih predradnji oko određivanja definitivne lokacije, izrade projektne dokumentacije, te zatvaranja financijske konstrukcije, što nije teklo nimalo lako, dana 22. svibnja 1972. god. došao je i taj toliko očekivani svečani i povijesni trenutak postavljanja kamena temeljca za novu zgradu Muzeja. Ovaj čin otpočeo je održavanjem sjednice proširenog savjeta Instituta za nacionalnu arheologiju u prostorijama Galerije Meštrović (sl. 1). Potom se na južnim padinama Marjana, u predjelu Meja, pred velikim brojem uzvanika, građana i školske omladine, u veoma svečanom raspoloženju pristupilo postavljanju kamena temeljca za buduću zgradu Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Kamen temeljac položio je Jakov Blažević, predsjednik Sabora SR Hrvatske (sl. 2). Svečanosti su još prisustvovali: Josip Vrhovec, sekretar Izvršnog komiteta CK SKH, akad. Grga Novak, predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Veseljko Velčić, republički sekretar za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, članovi Savjeta federacije Vicko Krstulović i Ante Jurjević-Baja, predstavnici JNA, društveno-političkih organizacija grada Splita i ostalih općina Dalmacije, stručnih i znanstvenih arheoloških udruženja i institucija, te politički, kulturni i privredni radnici.

Nakon što su intonirane himne »Hej Slaveni« i »Lijepa naša«, predsjednik Skupštine općine Split Jakša Miličić pozdravio je uzvanike i sve prisutne (sl. 3), te u nastavku svog govora istakao kulturno značenje institucije za koju se postavlja kamen temeljac, naglasivši da gradnja Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika nije samo značajna za grad Split, ni SR Hrvatsku, nego i za cijelu Jugoslaviju. Nakon govora Jakše Miličića izveden je prigodni program, a potom su pozdravne govore održali akad. Grga Novak i Veseljko Velčić.

U svom govoru akad. Grga Novak rekao je da je dan 22. svibnja 1972. god., kada se postavlja kamen temeljac Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika,

* Budući da je od izlaska posljednjeg broja ovog časopisa prošao dosta dugi vremenski period, to u ovom izvještaju nije bilo moguće obuhvatiti i potanko opisati sva zbivanja, pa smo se uglavnom ograničili, i to u sažetom obliku, samo na opis značajnijih događanja.

dan povijesnog značenja jer se polažu temelji zgrade u kojoj će biti izloženi neizbrisivi dokazi naše prisutnosti i prošlosti, koji će cijelom svijetu govoriti da mi nismo ovdje od jučer, nabrojivši zatim najznačajnije spomenike koji se čuvaju u Muzeju, kao npr. krstionicu kneza Višeslava, natpis s imenom kneza Branimira, sarkofag kraljice Jelene, te druge natpise i zbirke oružja i nakita koje krasi ovaj Muzej.

U prigodnom govoru Veseljko Velčić se među ostalim osvrnuo i na našu kulturnu politiku općenito, te na važnost Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u kojem će se dostojno čuvati, prezentirati i proučavati spomenici kulturne baštine od neprocjenjive nacionalne vrijednosti.

»Polaganje kamena temeljca ovom kapitalnom objektu od nacionalnog značenja, rekao je u nastavku V. Velčić, mi provodimo u djelo povijesne odluke Sabora SR Hrvatske. Odlukom Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora, te samoupravnim sporazumom između Skupštine općine Split, Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti, te JAZU, još jedan zadatak petogodišnjeg plana u oblasti investicione izgradnje u kulturi dobiva svoje čvrste temelje.« On je, nadalje, govorio o uspjesima i rezultatima kulturne politike u Hrvatskoj u posljednjem razdoblju, dodajući »da moramo suprotno predviđanjima nacionalista i drugih neprijatelja samoupravnog socijalizma objektivno utvrditi da su rezultati kulturne politike zaista impozantni upravo u ovom proteklom periodu. Oni bi bili još veći, naglasio je Velčić, da nam nacionalisti nisu pokušali kulturu, pojedine kulturne institucije i pojedine kulturne radnike usmjeriti u antisamoupravne, a time i u antikulturne akcije.«

Nakon pozdravnih govora pročitana je tekst povelje, koja je stavljena u kamen temeljac, u kojoj se među ostalim kaže da će gradnja Muzeja biti *nauci na korist, hrvatskom narodu ponos, a gradu Splitu na čast*. Zatim je pročitano i poslano pozdravno pismo drugu Titu s čestitkama za njegov 80. rođendan sa željom da dugo živi.

Svečanost je završila razgledanjem prigodne izložbe projektne dokumentacije buduće zgrade Muzeja, te spomenički fundus Muzeja, izložen u privremeno adaptiranim barakama na Obali JNA 4.

OTVARANJE MUZEJSKE ZGRADE

Nakon četiri godine od polaganja kamena temeljca završena je gradnja drugog, od četiri kapitalna objekta kulture u SR Hrvatskoj — Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Na najsvečaniji način dana 5. prosinca 1976. god. obavljeno je otvaranje muzejske zgrade (sl. 4) i njezina uključivanja u kulturni i znanstveni rad.

Tom značajnom kulturnom događaju, čiji će datum ući u povijest hrvatske kulture, prisustvovali su: akad. Mirko Božić, član Predsjedništva SRH, dr Stipe Šušteršič, republički sekretar za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, Vicko Krstulović, član Savjeta federacije, akad. Grga Novak, predsjednik JAZU, dr Frane Franić, nadbiskup splitsko-makarski, predstavnici društvenog, političkog, kulturnog i znanstvenog života SR Hrvatske, predstavnici jugoslavenskih akademija znanosti i umjetnosti i brojni građani.

U monumentalnoj i reprezentativnoj novoj zgradi Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika vladala je neizreciva radost što se eto poslije toliko godina potucanja, borbi i nastojanja konačno ipak sagradilo velebno zdanje u kojem

će se na najdostojniji način skupljati, proučavati i prezentirati najdragocjeniji spomenici kao nepobitni dokazi povijesne, ekonomske, političke i kulturne prisutnosti hrvatskog naroda na ovom tlu.

Svečanost je otvorio ing. Vjekoslav Viđak, predsjednik Skupštine općine Split. Pošto je pozdravio visoke političke, privredne, kulturne uzvanike, kao i sve građane, u svom govoru je iznio osnovne podatke koji su pratili gradnju objekta, rekavši da je muzejska zgrada izgrađena sredstvima SR Hrvatske i splitske općine, da je cijena njezine izgradnje 80 milijuna dinara. Zgrada je rađena prema projektu pok. akad. Mladena Kauzlarića, a po njegovoj su smrti dovršili i razradili nacrt arhitekti Zvonko Vrkljan i Sena Gvozdanović, izvođač pak radova bila je splitska građevinska radna organizacija »Melioracija«. Na kraju svog govora V. Viđak je naglasio da je Muzej ponos naše socijalističke republike i općine Split, istaknuvši da ovaj grad nije slučajno izabran za sjedište tako lijepog i tako značajnog Muzeja.

Potom je riječ uzeo dugogodišnji direktor Muzeja akad. Stjepan Gunjača. Svoj govor on je otpočeo riječima: »Evo dočekasmo dan otvaranja novopodignute zgrade Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Proživljavamo radosne momente za kojima je čeznulo nekoliko generacija rodoljuba, stručnjaka i znanstvenika. Rađao se ovaj Muzej u vrijeme razbuktaglog narodnog pokreta oličena borbom za hrvatski jezik i za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom protiv talijanskih autonomaša. S njihove strane poricalo se Hrvatima ne samo etničko postojanje nego i vlastita politička prošlost, pa prema tome i stvaranje na kulturnom polju.« Zatim je u nastavku iznio historijski presjek ističući sve one događaje koji su bili najznačajniji za Muzej od samog njegova rađanja pa kroz svih devedesetogodišnjih težnji, teškoća i raznih peripetija, kroz koje su prošli dragocjeni narodni spomenici. (Govor je u cjelini tiskan u Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. 2/1976, 3/1977).

Na kraju je akad. S. Gunjača izrazio zahvalnost svima onima koji su svojim zalaganjem pridonijeli da se zgrada Muzeja sagradi. Sjetio se posebno onih koji nisu doživjeli ovaj svečani i radosni trenutak, i to osnivača Muzeja i hrvatske arheološke znanosti Luje Maruna, te projektanta ove velebne zgrade akad. Mladena Kauzlarića.

U svom kraćem govoru predsjednik JAZU, akad. Grga Novak, toplim je riječima izrazio zahvalnost svima onima koji su nakon gotovo stoljetnih nastojanja omogućili da se otvori ovako prekrasna zgrada Muzeja.

Član predsjedništva Sabora SR Hrvatske, akad. Mirko Božić, u svom govoru je istakao: »U ovom svečanom trenutku otvaranja Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu želio bih prvenstveno naglasiti radost svih naših radnih ljudi i građana što se djelotvorno ostvaruje odluka Sabora SRH o gradnji četiriju kapitalnih objekata kulture od posebnog nacionalnog značenja u razvitku općeg kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Uz muzejski kompleks u Zadru, koji je u subotu otvoren, ovo je druga impozantna zgrada naše kulture, svjedok naših općih samoupravnih socijalističkih nastojanja i dostignuća. Sabor SRH ponovno je potvrdio nužnost dovršenja i cjelovitog programa izgradnje kapitalnih objekata kulture, te će se tako i zgrada za Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku uskoro početi graditi.

Ovi objekti po svom kulturnom i znanstvenom značenju, možemo to s ponosom utvrditi, prelaze granice Jugoslavije, ugrađujući se svojim blagom u riznicu svijeta. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika jedinstvena je ustanova dragocjenih dokaza i umjetničkih izložaka iz prošlosti hrvatskog naroda.«

U nastavku svog izlaganja M. Božić je govorio o značenju spomeničkog blaga koji se čuva u Muzeju, istaknuvši kao najvrednije epigrafičke natpise, tj. naš najstariji arhiv od 9. do 12. stoljeća kojeg imaju malo koji evropski narodi, a kod slavenskih ovaj je najstariji. Zatim je nastavio: »Zahtjev za izgradnju ovog muzejskog zdanja podržali su svi naši radni ljudi, cijela naša javnost. Zajedničkim naporom Sabora SRH, posebno njegova Odbora i Skupštine općine Split, te naporima radne organizacije ovog Muzeja, osobito zalaganjem i radom i samoprijegom njegova dugogodišnjeg direktora, akad. Stjepana Gunjače, dovršio se i opremio ovaj veličanstveni objekt što ga je projektirao arh. Mladen Kauzlarić.

U ovom Muzeju naći ćemo svjedočanstvo ne samo naše povijesti i ne samo pisane dokumente u osvjetljavanju društvenih i političkih uređenja naših predaka, ilustraciju njihovih ekonomskih strujanja, njihovog stupnja civilizacije, smisla za umjetnost oblikovanja, nego i suvremeno napredno značenje o potrebi stvarnog očuvanja naših starina o djelotvornom utemeljenju hrvatske arheologije kao znanstvene grane i stvarnom i efikasnom čuvanju povijesne nacionalne građe bez uskogrudnih interesa i iskorištavanja.

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u tom značenju dostojno i dostojanstveno otvara svoja vrata našem čovjeku, našim narodima i svim ljudima svijeta. Tematski zadatak da istražuje, proučava, okuplja, objelodanjuje preostatke duhovne i materijalne kulture starih Hrvata uvijek će mu biti vezan za naučnu istinu, za širokogrudnu suradnju, otvorenost i prema drugim muzejima i spomenicima, prema univerzalnoj povijesnoj viziji čovječanstva. U tom svjetlu čast mi je otvoriti Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.«

Nakon ovog zaista izvanredno sadržajnog govora i upućenih toplih riječi sa željom da ova ustanova još bržim koracima kroči k većim uspjesima, akad. Mirko Božić je na simboličan način predao ključeve Muzeja direktoru akad. Stjepanu Gunjači.

OTVARANJE STALNE MUZEJSKE POSTAVE

Poslije nešto više od godine i po dana od svečanog otvaranja reprezentativne zgrade Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika završeni su svi preostali radovi, kao i postavljanje stalne muzejske postave. To je omogućilo da se u čast Dana ustanka naroda i narodnosti SR Hrvatske 27. srpnja 1978. god. na veoma doličan način u Muzeju otvori stalna postava (sl. 5 i 6), čime Muzej počinje svojom redovnom i potpunom djelatnošću.

Svečanom otvaranju stalne muzejske postave prisustvovali su mnogobrojni građani Splita, predstavnici društveno-političkog, kulturnog i znanstvenog života grada, arheolozi iz svih krajeva Jugoslavije koji su predstavljali svoje ustanove, te kompletan Izvršni odbor Hrvatskog arheološkog društva (sl. 7 i 8). U ime Skupštine općine Split stalnu postavu, a time i Muzej za javnost, otvorila je mr. Nada Jaman, sekretar Sekretarijata društvenih djelatnosti i član Izvršnog vijeća Skupštine općine Split. U svom prigodnom govoru ona je među ostalim rekla: »Split je ponosan što na svom području ima jedan od četiri kapitalna objekta nacionalne kulture, instituciju od posebnog značaja za povijest Dalmacije i cijele SR Hrvatske, a time i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Posebno je ponosan što je svojim udjelom u gradnji

ovog objekta i podrškom nekolicine znanstvenika pridonio zajedničkim naporima da se dio spomeničkog blaga od 7—15. stoljeća na ovaj način trajno sačuva.

Poštovani uzvanici i gosti, dopustite da vam zahvalim i da vas pozdravim u ime Skupštine općine i predsjednika Vjekoslava Viđaka što ste se odazvali našem pozivu da prisustvujete ovoj svečanosti prilikom otvaranja stalne izložbe Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika.«

U ime Hrvatskog arheološkog društva govorio je prof. Željko Rapanić, njegov predsjednik i direktor Arheološkog muzeja u Splitu. On je rekao:

»Otvaranje bilo kojeg muzeja trebalo bi predstavljati vrijedan i zapažen kulturni događaj. Otvaranje pak ovakvog muzeja, kojemu je i Sabor SR Hrvatske potcrtao važnost stavljajući ga u red kapitalnih objekata nacionalne kulture, jest u repertoaru ukupnih kulturnih zbivanja u nas izuzetan trenutak.

Posebna mi je čast da taj čin mogu pozdraviti u ime Hrvatskog arheološkog društva kao njegov predsjednik. Vjerujem da to činim u ime cjelokupnog članstva.

Ovom događaju posebno se raduju arheolozi u Hrvatskoj, jer se Muzej hrvatskih arheoloških spomenika otvorio za javnost u istoj godini u kojoj će se u jesen obilježiti stota obljetnica osnutka »Hrvatskog arheološkog društva u Zagrebu«. Tada ćemo se prisjetiti i nastanka »Starinarskog društva u Kninu« i Društva »Bihać« u Splitu, te velikih pregalaca Ivana Kukuljevića, Šime Ljubića, Luje Maruna i Frane Bulića. Inicijative koje su se u ono vrijeme pojavile bilo u Zagrebu, bilo u Kninu ili ovdje u Splitu, imale su za cilj borbu oko afirmacije nacionalnog bića koje je osporavano ili linijom autonomnaške opozicije ili austrijskom ekvalizacijom.

U takvom kontekstu razmišljanja i djelovanja rađale su se ideje o jednom ovakvom muzeju, o mjestu na kojem bi se istakla i pokazala nacionalna baština, o stvaranju društva koja će proučavati nacionalnu prošlost. Arheologija kao disciplina imala je tada vrlo značajnu zadaću, ona je bila u prvom redu političke konfrontacije, bila je napredni faktor, angažirana znanost. Valjalo je tada slamati razne mitove, suprotstavljati se i dokazivati povijesno pravo na narodno biće, prostor i postojanje. Otkrivala se zato prošlost, proučavala povijest, iskapalo dokumente iz zemlje ili istraživalo u arhivima, da bi se i znanstvenim putem moglo argumentirati, pa u mnogim člancima, raspravama, časopisima ili knjigama dokazati hiljadugodišnje postojanje. Tada su arheološki spomenici s onomastičkim repertoarom bili adut prvog reda. Tvorevine u metalu, kamenu, građevine, zapisi i dokumenti pokazali su se kao početak one neprekinute linije kreativnog angažiranja hrvatskog naroda, koju nešto kasnije slijedimo u velikim imenima poput Buvine, Radovana, Jurja Dalmatinca i mnogih drugih ili u radu bezbrojnih zanatlija i umjetnika sve do današnjeg dana.

Danas, naravno, arheologija u Hrvatskoj kao dio ukupnog znanstvenog procesa ima sasvim drugačiji karakter i drugačije zadaće. U socijalističkoj zajednici ravnopravnih naroda i narodnosti nije joj potrebno da bude argument za ostvarivanje nacionalnih prava. Ona u kontekstu s drugim srodnim disciplinama treba da obogati, uzdiže, oplemenjuje, da uči, da pruža priliku svakom našem čovjeku da razvije svoju svijest i svoje biće. Arheologija i povijest umjetnosti to upravo ostvaruju u jednom ovakvom izložbenom kompleksu.

No, znanstvena obrada spomeničkih fondova, što se čuvaju u ovom i u mnogim drugim velikim muzejima u našoj zemlji, zadaća je čitave vojske arheo-

loga koji u njima rade, koji djeluju na fakultetima, institutima i koje Hrvatsko arheološko društvo na neki način objedinjuje. Domet te znanstvene obrade, međutim, ne ovisi samo, kao nekad, o angažiranju pojedinaca, nego i o podršci koju suvremena društvena zajednica daje tim radnicima i toj djelatnosti. Ova raskošna zgrada očevidan je primjer takve podrške. Ostaje međutim pred svima koji rade u arheološkoj struci, a posebno pred znanstvenim radnicima, konstantna zadaća: slijediti puteve znanstvene metodologije, temeljene na dijalektičkom proučavanju prošlosti, povezati se s drugim znanstvenim disciplinama, pa ponekad hrabro razbijati ustaljena mišljenja ili prevladani sistem valoriziranja.

Za takav pristup moramo se boriti kako bi slika o prošlosti, danas zbog mnogo čega još uvijek fragmentarna, mogla izrasti u plastičnu fresku i u veliku kompoziciju gdje će svaka epoha i svaki detalj te daleke prošlosti biti znanstveno protumačen i imati svoje mjesto u povijesti naših naroda.«

Na kraju je govorio direktor Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika dr Dušan Jelovina. On je rekao: »Drugarice i drugovi, dragi uzvanici! Dopustite mi da i u ovom svečanom i radosnom trenutku u najkraćim crtama rezimiram ono što uistinu krasi ovaj Muzej, te na kraju da nešto rečem i o samoj koncepciji postave.

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika spada među najznačajnije i najbogatije muzejske, a posebno srednjovjekovne arheološke ustanove u SR Hrvatskoj i u Jugoslaviji. Muzej čuva i prezentira najvažnije povijesno-znanstvene spomenike hrvatskog naroda. U njemu je najveća zbirka kamenih spomenika iz razdoblja od 9. do 12. st. Na tim spomenicima ima dosta natpisa koji su prava rijetkost za to doba, a za nas su od posebne važnosti zato što se već u 9. stoljeću na njima nalazi pisan etnički i državno-politički pojam Hrvata, pa vladarski atributi, kao i mnoga druga narodna imena, što predstavljaju povijesne izvore prvog reda, pa se s pravom to i naziva našim najstarijim arhivom.

Jedan od prvih i najstarijih takvih spomenika je krstionica iz vremena kneza Višeslava, iz početka 9. st. Ona predstavlja važan spomenik jer, osim što nam svjedoči o vremenu početka pokrštavanja Hrvata, na njoj je uklesano i ime kneza Višeslava. Na druga dva natpisa je uklesano ime kneza Branimira, također iz 9. st. Jedan natpis potječe iz Ždrapnja kod Skradina, a drugi iz Šopota kod Benkovca. Ovaj posljednji je od posebne važnosti zbog toga što se, pored imena kneza Branimira, nalazi pisan etnički i organizacijski politički pojam Hrvata (DUX CROATORUM), kao i vladarski atributi.

Prateći dalje izloženu spomeničku građu, susret ćemo još niz epigrafičkih spomenika koji po svom značenju ni malo ne zaostaju za spomenutima. Tu je ulomak zabata s imenom kneza Trpimira, pa kamena greda i zabat na kojima je napisano ime kneza Muncimira s godinom 895. Zatim još jedan natpis koji govori o čistoći hrvatskog etnosa u 10. st., a to su dvije pleterom ukrašene kamene ploče na kojima su ispisana imena Svetoslava i Držislava i uz njih opet DUX CROATORUM. Vidno mjesto u Muzeju zauzima i poznati sarkofag s epitafom kraljice Jelene. Natpis na njemu je od neobičnog značenja za hrvatsku historiografiju. Njegova točna datacija godinom 976. i pojava imena pomogli su povjesničarima rješavanje pitanja genealogije hrvatskih vladara. Naime, utvrđeno je da se pod imenom Mihajlo i Stjepan kriju poznate ličnosti, kralj Mihajlo Krešimir II i Stjepan Držislav.

Osim ovih najvažnijih spomenika tu su još mnogi drugi natpisi s različitim sadržajem, a naročito ima dosta onih na kojima se mogu pročitati narodna imena, kao što su: Budimir, Pribimir, Godedrag, Gastika, Nemira, Zvonimir, Brečko i Radonja.

Pored tih najznačajnijih epigrafičkih spomenika u Muzeju je izložen velik broj drugih spomenika koji svjedoče o umijeću i umjetničkom porivu našeg čovjeka u ranom srednjem vijeku, a oni također pripadaju dijelovima unutrašnje crkvene opreme.

Na prvom mjestu ovdje valja spomenuti tri ciborija, od kojih su dva četverostrana i jedan šesterostran, a svi su stajali iznad oltara. Razlika između njih je u tome što su ukrašeni raznovrsnim kombinacijama pleternih i vegetabilnih motiva, te životinjskim likovima, što je ovisilo o vremenu u kojem su nastali. Naime, približavajući se dvanaestom stoljeću na kamenim spomenicima u dekorativnom smislu nastaju vidne promjene. Pleterna plastika postaje sve manje dominantna, a nju zamjenjuju razni drugi motivi, ponajčešće vegetabilni, izraženi u obliku stiliziranih palminih grančica, lozica i sl. U 11. st. nastaju i prvi pokušaji likovnog stvaranja. Od spomenika u Muzeju se ističe kamena rešetka (tranzena) s prikazima ljudskih i životinjskih likova, od kojih je najpoznatiji hrvatski dostojanstvenik-ratnik. Zatim slijedi zabat s likom Bogorodice, te lik ratnika iz Pridrage kod Novigrada, itd.

Sve ove izložene kamene spomenike od 9. do 12. st. prate brojni nalazi iz starohrvatskih groblja. Moramo odmah naglasiti da ovaj Muzej posjeduje najbogatiji fond nalaza ostataka nacionalne materijalne kulture u Jugoslaviji, od čega je najbogatiji nakit, koji se izrađivao od srebra, bakra, bronce, pozlaćenog srebra i zlata, a ukrašavao se pretežno tehnikom filigrana i granulacije. Među tim nakitom naročito se ističu naušnice, i to kako po brojnosti, tako i po raznolikosti tipova. Sasvim je izvjesno da su naušnice, koje su se u velikom broju izrađivale od 9. do 12. st., pa još neko vrijeme i nakon toga, proizvodi domaćih zlatarskih radionica. To nam najvjerodostojnije potvrđuju i dva izložena neuspjela izlivena primjerka naušnica, što svjedoči da nisu mogle biti uvezene, već naprotiv da je jedna od radionica tog nakita postojala tamo gdje su nađene, a to znači u okolici Knina. Pored naušnica tu je još brojno raznovrsno prstenje, te razne aplike, dijademi, đerdani, kopče, dugmeta i dr. Obilje nalaza ovakvog materijala u starohrvatskim grobovima govori nam, osim pojedinih izuzetaka kao što je to onaj poznati triljski zlatni nakit, da nije bio pravom smislu pučki nakit.

U značajnu kulturnu baštinu spadaju i predmeti ratničke opreme, koja se uglavnom sastojala od oružja karolinškog tipa. U prvom redu ističu se dvo-sjekli željezni mačevi, a od opreme konjanika ponajviše ostruge. Brojnost mačeva i ostruga u ovom Muzeju je neusporedivo veća nego u ostalim krajevima Jugoslavije, pa nije ni čudo da su već odavna pobudili pažnju stranih i domaćih znanstvenika. Naročitu pažnju privuklo je nekoliko pari luksuzno izrađenih ostruga iz kneževskih grobova otkopanih u Biskupiji kod Knina. Za ove ostruge se smatra da po stilu i kvaliteti izrade pripadaju među najbolje rađene ostruge karolinškog tipa u Evropi. U muzejskim vitrinama među oružjem su zastupljene još i jednostavna koplja, bojne sjekire, noževi, te željezni vršci strelica raznih tipova, što je inače bilo omiljeno oružje u Slavenu.

Osim nakita i oružja tu se nalaze i drugi predmeti koji su imali izrazitiju praktičnu namjenu, a služili su pri raznim drugim svakodnevnim poslovima.

Pored sjekira najviše ima noževa manjeg formata, zatim kresiva, pršljena, raznih koštanih predmeta, glinenog i drvenog posuđa i raznog novca.

Svi ovi izvanredno značajni spomenici koje smo ovdje spomenuli, a i one koje nismo, popraćeni su stručnim legendama, povijesnim kartama i raznim drugim pomagalicama, kako bi posjetilac mogao dobiti što potpuniju sliku o načinu života našeg čovjeka u srednjem vijeku, njegovom ekonomskom stanju, društveno-političkom uređenju i kulturnim postignućima.

A sada riječ dvije o koncepciji muzejske postave. Princip koncepcije postave bio je da se maksimalno iskoristi sva arheološka građa za što potpunije ilustriranje razdoblja iz srednjovjekovne hrvatske povijesti 7. do 15. stoljeća s težištem od 9. do 12. stoljeća, a prema principima današnjih muzeoloških zahtjeva.

S obzirom na arheološku građu, koja seže od razdoblja seobe naroda pa do gubitka hrvatske državne samostalnosti, tj. konca 12. st., pa i još kasnije sve do 15. st., prvi princip izlaganja spomenute građe jest: kronološko izlaganje materijalne kulturne ostavštine sa svim popratnim priložima, nadopunama iz historijskih izvora, fotodokumentarnim ilustracijama i legendama, topografskim ilustracijama, maketama i kopijama dokumenata.

Projekt same zgrade je nužno nametnuo da se muzejska postava podijelila u dva dijela — u prizemlje i kat — pa je to bio uzrok što taj princip izlaganja nije mogao biti dosljedan do kraja.

U prizemlju je na reprezentativan način izloženo nekoliko značajnih epigrafičkih i po dimenzijama i cjelovitosti najvećih spomenika, čemu su dodane iscrpne legende o povijesti, graditeljstvu i pleternom ukrasu starohrvatskog razdoblja. Tom sadržaju u monumentalnom prostoru dodana je suvremena umjetnička dekoracija Jagode Buić, a u predvorju Frane Delalle. Tu je i poznati kip Ivana Meštrovića »Povijest Hrvata«, koji je bio i izrađen za ovaj Muzej.

U drugom glavnom dijelu postave, na katu, izložen je muzejski fundus prema načelu topografske postave u kronološkom redu izlaganja. Tu je izložen najznačajniji dio nalaza jednog lokaliteta od kamenog ukrasa do nakita iz grobova. Posebno je grupirana arheološka građa prema vrstama: kameni spomenici, metalni predmeti, keramika, numizmatika i dr., i to prema stilsko-kronološkom razvitku. Takav način izlaganja omogućava jedinstveni pregled tipološkog razvitka epigrafike, pleternog ukrasa, oružja, raznih tipova nakita i ostalog.

U prizemlju se nalazi i posebna dvorana za povremene izložbe. Ova će dvorana biti od velikog značenja za prezentiranje studijskih izložbi koje će osvjetljavati na poseban način izvjesna povijesna razdoblja, ili prezentirati poneki od bogatijih i značajnijih lokaliteta sa svim arheološkim ostacima koje je taj lokalitet dao. Takve tematske izložbe bit će vjerujemo izvjesno osvježenje i dopuna u stalnoj postavi muzejskih zbirki, a ujedno će odražavati i unutarnji rad Muzeja.

U prizemlju je također i dvorana za kino-projekcije i predavanja, a na katu, na kraju izložbe, je »karusel« s dijapozitivima raznih lokaliteta i pojedinih predmeta i spomenika koji se ne nalaze u Muzeju.

Prostor oko muzejske zgrade je uređen kao park, a na njegovom istočnom terasastom dijelu ugrađeni su u naravnoj veličini temelji triju karakterističnih starohrvatskih crkva, do njih je pak grupirano nekoliko stećaka koji predočavaju izgled jednog tipa nekropole iz 14. i 15. stoljeća iz ovog kraja, što sve skupa pridonosi ugođaju Muzeja u cjelini.

Na kraju dopustite mi da još jednom izrazim zahvalnost svima onima koji su svojim radom i zalaganjem pridonijeli da danas imamo ovaj zaista lijepi Muzej, koji će za pokoljenja čuvati i prezentirati najdragocjenije spomeničko blago našeg naroda i pridonijeti još većem radu na istraživanju najranije hrvatske prošlosti i umjetnosti. Posebna hvala akad. Stjepanu Gunjači, čiji je dugogodišnji rad utkan u cjelokupnom ovom djelu.

Zahvaljujemo i Franjevačkom samostanu u Sinju, koji je iz svoje Arheološke zbirke odvojio najvrednije starohrvatske spomenike i ustupio ih ovom Muzeju.

Hvala i radnoj zajednici Arheološkog muzeja u Splitu na posudbi spomenika s natpisom imena kneza Trpimira.

Hvala i stručnoj grupi za uspješno projektiranje i realizaciju stalne postave s ing. arh. Antom Svarčićem i akad. slik. Franom Delalom na čelu, te stručnim suradnicima dr Dušku Kečkemetu i prof. Davoru Domančiću. Također zahvaljujemo izvođačima postave poduzeću »Féniks« iz Beograda, Vjekoslavu Duplančiću za obavljanje nadzora, Nenadu Gattinu za izvrsne fotografije, te cijelom kolektivu Muzeja. Hvala i vama, dragi uzvanici, što ste svojom prisutnošću uveličali ovaj naš zajednički svečani trenutak. Živjeli!»

Nakon govora izveden je prigodni kulturni program. Zagrebački glumac Zlatko Crnković recitirao je »Dolazak« VI. Nazora, odlomak iz »Balade Petrice Kerempuha« M. Krleže i »Jame« I. G. Kovačića. Splitski gudački kvartet izveo je djela K. Odaka, A. Medveda i S. Bombardellija.

PERSONALNE IZMJENE I DOPUNE

U razdoblju od 1967. do 1980. god. došlo je zbog priprema za preseljenje u novu zgradu, kao i zbog organiziranja rada u predstojećim normalnim uvjetima, do značajnih personalnih izmjena i dopuna.

Ispunivši sve zakonske uvjete preparator Josip Bartulović je 31. XII. 1968. nastupio mirovinu, a Muzej je ostao siromašniji za jednog uzornog radnika i čovjeka.

Na vlastiti zahtjev, zbog odlaska na novu dužnost u Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Dasen Vrsalović, viši stručni suradnik, 30. VIII. 1969. napustio je Muzej, a na njegovo mjesto došao je 29. XII. 1969. u svojstvu kustosa arheolog Milan Kruhek.

Prema sistematizaciji radnih mjesta 15. II. 1970. postavljena je za tajnika Muzeja Tatjana Rudolf.

Dana 1. III. 1970. kao asistent-arheolog namještena je Magdalena Dragičević.

Na vlastiti zahtjev, zbog prelaska u Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu, kustos Milan Kruhek je 15. VII. 1970. razriješen dužnosti.

Dana 15. II. 1972. na radno mjesto čistačice primljena je Marija Jerković. Koncem iste godine, zbog bolesti, čistačica Milka Siročić je otišla u invalidsku mirovinu.

U svojstvu crtača-preparatora Muzeja Marko Rogošić je 15. XI. 1973. stupio u radni odnos, a 23. XI. 1973. za čuvara na Bribirskoj Glavici postavljen je Borivoj Bijelić, koji je na osobni zahtjev tu službu napustio 15. VIII. 1974. god.

U svojstvu asistenta-kustosa namješteni su: 18. I. 1974. Đurđica Janjanin, 15. II. 1974. Romana Becafigo, 3. VII. 1974. Vedrana Delonga i Mate Zekan, te 23. IX. 1974. Nikola Jakšić.

Zbog obimnih administrativnih poslova koji su se predviđali u novoj zgradi Muzeja za tajnika je 1. VII. 1975. imenovan dipl. pravnik Ivo Grbić, a Tatjana Rudolf, koja je do tada obavljala tu dužnost, prevedena je u zvanje knjižničara i prešla na rad u muzejsku biblioteku, koje je mjesto od 1. VII. 1965. ostalo nepopunjeno.

Na vlastiti zahtjev kustos Romana Becafigo je 30. VI. 1975. napustila radno mjesto i preselila se u Dubrovnik. Isto tako, zbog osobnih razloga, kustos Đurđica Janjanin je 6. IX. 1975. prekinula radni odnos i preselila se u Brčko.

Dana 23. XII. 1975. kao čistačica namještena je Cvita Drča.

Za potrebe normalnog odvijanja poslova u novoj zgradi Muzeja sklopljen je radni odnos s ovim službenicima: Ariadna Šarić je imenovana 1. XI. 1976. u svojstvu blagajnika-administratora, Goran Kliškić je 4. XI. 1976. postavljen u svojstvu kurira-manipulanta, Mate Baleta je 5. XI. 1976. namješten kao vrtlar-manipulant, ali je zbog osobnih razloga već 19. XI. 1976. prekinuo radni odnos. Mario Braškić je 6. XI. 1976. namješten kao ložač (kotlovnica) centralnog grijanja i kao domar, Ane Vučica je 8. XI. 1976, kao i Ivančica Smaić 9. XI. 1976. postavljene su u svojstvu čistačica, Joško Grenc je 4. IV. 1977. namješten kao vrtlar-manipulant, ali je zbog ukazane potrebe 25. VII. 1978. prešao na radno mjesto vratara i rukovaoca protupožarnim i protuprovalnim uređajima. Zlatko Sunko je 5. IV. 1977. postavljen u svojstvu fotografa, a Marija Maretić je 16. VI. 1977. u svojstvu računovođe.

Na temelju zakonskih propisa dugogodišnji direktor Muzeja dr Stjepan Gunjača je od 1. VII. 1977. nastupio mirovinu. Za novog direktora je 10. X. 1977, na osnovi raspisanog natječaja radna zajednica Muzeja izabrala dra Dušana Jelovinu, višeg znanstvenog suradnika i muzejskog savjetnika.

Zbog odlaska u mirovinu 30. VI. 1978. prestaje radni odnos i Frani Tomiću, a mjesto rukovodioca računovodstva preuzima Marija Maretić.

Dana 17. VIII. 1978, kao čistačica, namještena je Fanica Grgić, a 28. VIII. 1978. u istom svojstvu i Marija Bašić.

Ispunivši sve zakonske uvjete klesar-preparator Fabijan Bakulić je od 1. VII. 1980. nastupio mirovinu. Na to radno mjesto primljen je Ivo Donelli, koji je započeo s radom 5. I. 1981. god.

Na osobni zahtjev, zbog prelaska na Filozofski fakultet u Zadru, kustos mr. Nikola Jakšić je napustio radno mjesto, a za njegovo mjesto raspisan je natječaj, pa se nadamo da će tijekom siječnja 1981. god. biti popunjeno.

STRUČNA I ZNANSTVENA DJELATNOST

Kao i proteklih godina tako se od 1968. pa sve do 1980. god. s manjim ili većim intenzitetom radilo na sređivanju, klasifikaciji i inventarizaciji kamene i kovinske arheološke građe. Zbog malog broja stručnog i tehničkog osoblja taj rad se od 1968. do 1972. god. odvijao dosta usporeno. Tek od 1972. god., tj. od početka gradnje nove muzejske zgrade, kada se prema novoj sistematizaciji radnih mjesta predviđenoj za normalan rad u novim uvjetima stalo popunjavati s novim kadrom, taj se rad umnogome intenzivirao, pogotovo jer su to zahtijevale, kako smo prije istakli, pripreme za novu muzejsku postavu. Kroz proteklo vrijeme inventarizirano je ukupno 3.087 predmeta, od toga ka-

menih spomenika 1.605, kovinskih i keramičkih 1.482. Za potrebe inventarizacije istovremeno se moralo raditi i na snimanju, crtanju, prepariranju, restauriranju i izradi kartoteke.

Usprkos svim nastojanjima da se što više i čim prije obavi ovaj za Muzej tako značajan posao, ipak je do kraja preostala još velika količina građe koju treba srediti i dokumentirati. Tomu je razlog što čitav stari arheološki fond nije bio dokumentiran, ili ako je djelomično dokumentacija i postojala u prošlom ratu je potpuno uništena, pa je trebalo početi sve od početka.

Osim golemog obavljenog stručnog posla, koji je zahtijevao rad na postavi u novoj zgradi, među starije značajne stručne radove u Muzeju svakako spada onaj obavljen u godini 1969. koji je bio usmjeren k ponovnom otvaranju muzejskih zbirki, koje su zbog gradnje hotela »Marjan« za javnost morale biti zatvorene, a spomenici većim dijelom deponirani. Ovu akciju potaklo je održavanje međunarodnog kolokvija historičara umjetnosti (CIHA) u Splitu, koji je obrađivao srednjovjekovne spomenike jadranske obale. Kako Muzej hrvatskih arheoloških spomenika posjeduje najveći dio spomenika iz tog razdoblja, to je organizator kolokvija i Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti SRH omogućio financijskim sredstvima u iznosu od 43.000.— din. da se Muzej ponovno otvori u postojećim provizornim prostorijama na Obali JNA br. 4.

Izvršenje ovog zadatka je zahtijevalo da se u relativno vrlo kratkom vremenu, od oko dva mjeseca, obave opsežni radovi, pogotovo ako se uzme u obzir da su taj posao obavili samo dvojica kustosa, mr. Dušan Jelovina i Dasen Vrsalović. Evo tih poslova: iznošenje kamenih spomenika iz dvorana i uređenje novog dijela depoa, izabiranje kamenih i kovinskih spomenika za novu izložbu i dopunu dijela stare postave, studijska obrada i nova postava spomenika u jednom dijelu prostorija (sl. 9 i 10), izrada novih vitrina i postava kovinskih spomenika, prenos stećaka sa Sustjepana, uređivanje cjelokupnog dvorišta, izrada foto-panoa, legendi i karata, uvođenje električne instalacije, bojanje prostorija i još niz drugih manjih poslova, među kojima treba istaći pisanje i tiskanje »Vodiča« kroz Muzej, uz kojeg i dva umetka (sažetka) na stranim jezicima. Postava u novom dijelu je tematski izvršena, kako bi se dobio što potpuniji uvid i istakla značajka starohrvatske materijalne kulture.

Od 1968. god. stručno osoblje Muzeja je također nastavilo i s radom na sabiranju građe za sintetsku obradu kamenih spomenika, koji su pripadali unutrašnjoj opremi starohrvatskih crkava od 9. do 12. st. Isto tako intenzivno se radilo na prikupljanju podataka koji su se odnosili na starohrvatske nekropole i sve što je uz njih vezano. Značajan rad u okviru znanstvene djelatnosti u Muzeju odvijao se i na obradi i rješavanju nekih pitanja iz starije hrvatske povijesti.

Plod i značenje takvog rada najbolje nam govori knjiga dra Dušana Jelovine »Starohrvatske nekropole«, koja je, zahvaljujući izdavaču »Čakavskom saboru« u Splitu, izišla iz tiska 1976. god. Posebno valja istaknuti djelo dra Stjepana Gunjače »Ispravci i dopune starije hrvatske historije«, koja je u izdanju »Školske knjige« u Zagrebu tiskana u četiri toma.

Osim ovih većih znanstvenih djela do 1980. god. stručno i znanstveno osoblje Muzeja je radilo i na obradi većeg broja naslova vezanih uz arheološko-povijesnu problematiku spomeničkog fundusa u Muzeju za potrebe postdiplomskog studija i za muzejsko glasilo »Starohrvatsku prosvjetu«, u kojem se i tiska ovaj sažeti izvještaj.

Izdavačka djelatnost

U povodu otvaranja nove zgrade Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika godine 1976. tiskana je reprezentativna fotomonografija najznačajnijih starohrvatskih spomenika »Starohrvatska baština«. Uvodni tekst napisao je tadašnji direktor Muzeja dr Stjepan Gunjača, popis i katalošku obradu spomenika dr Dušan Jelovina, a fotografije izradio majstor fotografije mr. Mladen Grčević.

U godini 1979. tiskan je »Vodič kroz Muzej«, a u godini 1980. iz tiska je izašao isti »Vodič« na engleskom jeziku. U planu je, ukoliko budu odobrena financijska sredstva, »Vodič« tiskati na još nekoliko svjetskih jezika. Obavlja ju se pripreme za sabiranje stručnih i znanstvenih priloga za 12. broj muzejskog glasila »Starohrvatska prosvjeta«.

Usavršavanje kadrova

U vremenskom razdoblju od 1967. do 1980. god. u stručnom i znanstvenom usavršavanju i napredovanju u struci radnici ovog Muzeja postigli su slijedeće:

Dušan Jelovina, magistar arheologije, obranio je na Filozofskom fakultetu u Zadru 1975. god. doktorsku disertaciju pod naslovom: *Starohrvatske nekropole na području između rijeka Zrmanje i Cetine* i stekao naziv doktora znanosti iz područja arheologije.

Nikola Jakšić, kustos muzeja, upisao je postdiplomski studij iz područja povijesti-umjetnosti-arheologije godine 1976/77. i uspješno ga god. 1980. završio, obranivši radnju: *Srednjovjekovni zabati oltarskih pregrada u Dalmaciji*.

Godine 1977/78. upisani su na postdiplomski studij i ostali kustosi muzeja: Magdalena Dragičević, Vedrana Delonga i Mate Zekan.

ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA

a) *Bribir*

S obzirom da je prošao dosta dugi period od kada je prestao izlaziti ovaj časopis, a arheološka iskopavanja i konzervacija spomenika na Bribirskoj Glavici su obavljana *in continuo*, to smo primorani, s obzirom na prostor i vrijeme, da u ovom izvještaju damo u najkraćim crtama samo sumarne podatke o tim radovima.

Valja kazati, i to da će podaci o radovima na Bribiru biti iskazani samo do zaključno godinom 1976, iako su oni i dalje obavljani i traju još i danas. Razlog tomu je taj što je godine 1977. direktor Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, akad. Stjepan Gunjača, koji je ujedno i rukovodilac radova na Bribiru, otišao u mirovinu. Odlaskom u mirovinu akad. Stjepan Gunjača je i dalje zadržao sve kompetencije vezane za istraživačke radove na Bribiru, ali je svojom voljom, iz nama nepoznatih razloga, prekinuo stručnu suradnju s Muzejom kojim je on dugo godina rukovodio. Nakon prekida suradnje u stručnom i znanstvenom smislu, što se Bribira tiče, Muzeju je preostalo samo da se brine i da dalje upravlja sa svom društvenom imovinom koja se na njemu nalazi.

U godini 1967. nastavljeni su arheološki radovi na Bribiru. Istraživanja su vođena u sve tri arheološke discipline: prethistorijskoj, antičkoj i srednjovjekovnoj.

Prethistorijska istraživanja su nastavljena unutar jedne samostanske zgrade na položaju Dol. Prema nalazima — naročito keramičkim — utvrdilo se da je Bribirska Glavica, kao i ostala gradinska utvrđenja u Dalmaciji, bila nastanjena u starije željezno doba.

Antička istraživanja su obavljena na daljnjem otkrivanju predbedemskog nasipa na jugoistočnoj padini Glavice. Značajnih nalaza nije bilo.

Srednjovjekovna istraživanja su nastavljena na centralnom dijelu Glavice uz južni i zapadni ogradni zid seoskog groblja. Na tom segmentu i dalje su se otkrivali arhitektonski ostaci antičkih i srednjovjekovnih zdanja, od kojih je najznačajnije otkriće četverougaone apside kasnosrednjovjekovne crkve, kao i grobovi s nalazima starohrvatskog nakita.

Istovremeno s ovim radovima obavljena je i konzervacija pojedinih arhitektonskih objekata, kao npr. bedem stare Varvarije na jugoistočnom dijelu Glavice, dijelovi kasnosrednjovjekovne crkvice na centralnom dijelu Glavice.

Kao i u prošloj, tako su i u 1968. god. obavljeni radovi iz sve tri arheološke discipline: prethistorije, antike i srednjega vijeka.

Prethistorijska iskopavanja nisu vođena, već se u ovoj godini pristupilo samo obradi prethistorijskih istraživanja, koje je prije izvršio pok. prof. dr Josip Korošec, kao rukovodilac prethistorijskih istraživanja na Bribiru. Daljnu obradu nalaza za objavu preuzela je njegova supruga dr Paola Korošec.

Antička istraživanja i dalje su se usmjerila na otkrivanju bedema stare Varvarije na jugoistočnoj strani Glavice. Tom prilikom otkrivena je jedna isturena četverougaona kula i do nje ostaci zidova kasnijih potpornjaka. Na centralnom dijelu Glavice otkriveni su temeljni ostaci zidova jedne antičke zgrade, koja se dijelom podvlači pod seosko groblje.

Istraživanja srednjovjekovne faze su nastavljena otkrivanjem perifernog dijela starohrvatskog groblja, kojemu se centar nalazi u neposrednoj blizini parohijske crkve sv. Joakima i Ane, odnosno temeljnih ostataka starohrvatske crkve centralnog oblika, čiji su temelji prije otkriveni. Osim grobova s nalazima nakita, tu su još otkriveni i ostaci suhozidnih zgrada koje potječu najvjerojatnije iz 17. st., ili su možda iz još kasnijeg vremena.

Nastavljeno je i s konzervacijom bedema stare Varvarije, pojedinačnih antičkih i srednjovjekovnih zidova na lokalitetu Dol, te unutar seoskog groblja triju apsida starohrvatske crkve centralnog oblika.

Radovi na Bribiru u godini 1969. trajali su pet mjeseci, a obavljeni su na nalazištu Dol, te na jugoistočnoj padini Glavice. Provedena su prethistorijska, antička i srednjovjekovna istraživanja.

Prethistorijska istraživanja obavljena su unutar i izvan kasnosrednjovjekovnog arhitektonskog kompleksa na Dolu. U iskopanim sondama pronađeno je mnoštvo ulomaka željeznodobne keramike, zatim nekoliko ognjišta, te drugih raznih predmeta iz tog vremena.

Antička istraživanja su vođena na južnom platou Dola, gdje su se otkrivali temeljni ostaci zidova antičke stambene arhitekture izmiješani s kasnosrednjovjekovnom. Na jugoistočnim padinama Glavice nastavilo se daljnjim otkrivanjem bedema stare Varvarije.

Srednjovjekovna istraživanja obavljena su također na južnom platou Dola, te unutar jedne samostanske prostorije, gdje se otkrilo nekoliko srednjovjekovnih grobova.

Istovremeno s ovim radovima obavljena je i konzervacija prije otkrivenih arhitektonskih objekata. Tako je nastavljeno s konzervacijom jugoistočnog

trakta bedema stare Varvarije, grobnoj komori na centralnom dijelu Glavice, zatim na crkvi sv. Marije na Dolu, te na pojedinim antičkim i srednjovjekovnim zidovima na Dolu.

U godini 1970. radovi na Bribiru su nastavljeni ali, s obzirom na nedovoljna financijska sredstva, u nešto smanjenom obliku.

Najobimniji radovi obavljani su na istočnom rubu Glavice, gdje je otkriveno još oko 40 m bedema, a nastavljeno je i s iskopom i odvozom nasipa na jugoistočnom predbedemskom prostoru.

Na krajnjem južnom platou Dola, do ulaznih vrata na Glavicu, počela su sustavna iskopavanja dijela ove površine. Tu je otkrivena gusta mreža temeljnih ostataka zidova iz antičke i srednjovjekovne faze, zatim antička piscina, te nekoliko recentnih grobova.

Usporedo s ovim radovima nastavljena je i konzervacija na istočnom traktu bedema stare Varvarije, antičkoj piscini na Dolu i srednjovjekovnim nastambama na centralnom dijelu Glavice.

Zbog nedostatka financijskih sredstava intenzitet arheoloških istraživanja na Bribiru je i u 1971. godini vidno opao.

Iskopavanja u ovoj godini su obavljena u prostorijama samostanskog kompleksa na Dolu, gdje se u dubini od 1,5 m naišlo na temeljne ostatke antičkih građevina. Nastavljeno je istraživanje južnog dijela platoa na Dolu. Na tom segmentu se i dalje otkrivaju ostaci zidova antičke i srednjovjekovne faze, kao i grobovi iz novijeg vremena.

Nastavljena je i konzervacija na bedemima stare Varvarije, te na dvije srednjovjekovne stambene zgrade na položaju Dol.

S obzirom na skromna odobrena financijska sredstva za arheološka istraživanja na Bribiru u godini 1972, radovi su trajali relativno dosta kratko.

Raspoloživim novcima bilo je omogućeno samo da se nastavi iskopavanje južnog platoa na Dolu. Tu su se nad temeljnim ostacima zidova antičke faze otkrili ostaci kasnosrednjovjekovne četverouglaste kule. Od tog mjesta u pravcu sjevera, tj. crkve sv. Marije, otkrio se još čitav niz zidova koji pripadaju antičkim i srednjovjekovnim nastambama.

Usporedo s ovim radovima nastavljeno je s konzervacijom megalitičkih bedema na jugoistočnoj strani Glavice.

U godini 1973. istraživanja su obavljena na jugozapadnom dijelu lokaliteta Dol, kod otkrivene kasnosrednjovjekovne kule, gdje se i dalje otkrivaju posve recentni grobovi, uglavnom mlađih individua. Ispod grobnog sloja otkriveni su ostaci zidova antičkih građevina s mozaikom. Među ovim stambenim objektima otkrivene su i tri pscine (cisterne) za vodu, popločene, također, mozaikom.

Konzervacija je i u ovoj godini također obavljena na bedemima stare Varvarije, kasnosrednjovjekovnoj kuli i nastambama na Dolu.

U godini 1974. nastavljeno je iskopavanje na južnom platou Dola, gdje su otkrivene još tri antičke pscine. Nešto sjevernije i istočnije od ovih pscina otkriveni su temeljni ostaci dviju srednjovjekovnih nastambi, koje su nalegle na antički kulturni sloj.

Na istočnom pristranku Glavice odstranjivao se gornji sloj nasipa, kako bi se došlo do obrušenih kamenih blokova potrebnih za restauraciju i konzervaciju bedema, a ujedno i njegovom ogoljavanju.

U ovoj godini restauriran je i konzerviran čitav arhitektonski kompleks kod ulaznih vrata na Glavicu na Dolu. Konzervirana je i kasnosrednjovjekovna

kula, kojoj su temelji ostali iznad spomenutog arhitektonskog kompleksa, čiji su ostaci pripadali antičkim nastambama, što nam potvrđuju i brojne piscine otkrivene na tom mjestu.

Istraživanja na Bribiru su nastavljena i u 1975. godini. Težište radova bilo je na jugoistočnoj strani Glavice, uz bedem između crkve sv. Marije i kasno-srednjovjekovne kule na Dolu. Tu je u donjem sloju otkriveno više ostataka antičkih zidova, iznad kojih su pronađeni sporadični srednjovjekovni arhitektonski ostaci.

Na sjeveroistočnoj strani Glavice obavljena su sondažna iskopavanja koja su pokazala da se radi o jednom značajnom srednjovjekovnom kompleksu. Na ovom je mjestu Lujo Marun, prije sedamdesetak godina, započeo arheološka iskopavanja na Bribiru, ali ga je u tome spriječio I. svjetski rat.

Konzervatorski radovi, a dijelom i restauratorski, vođeni su na južnom i istočnom perimetralnom zidu crkve sv. Marije na Dolu.

U godini 1976. otpočela su sustavna iskopavanja dijela terena na sjeveroistočnoj strani Glavice, podno istočnog ogradnog zida seoskog groblja. Na tom segmentu otkrivena je gusta mreža zidova koji su pripadali antičkom i srednjovjekovnom stambenom kompleksu. Pojedini dijelovi tih zdanja su relativno slabo sačuvani, iako se, prema konfiguraciji tla, očekivalo da će njihova ušćuvanost biti izražajnije od dosadašnjih otkrivenih arhitektonskih cjelina na Bribiru (sl. 11 i 12).

U spomenutim radovima na Bribiru sudjelovali su dr Stjepan Gunjača, rukovodilac cjelokupne akcije i prof. dr Mate Suić, rukovodilac antičkih istraživanja. Povremeno su sudjelovali: dr Šime Batović, direktor Arheološkog muzeja u Zadru, dr Paola Korošec, mr. Dušan Jelovina, Dasen Vrsalović, Milan Kruhek, kustosi Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, Zlatko Gunjača, kustos Muzeja grada Šibenika, akad. slikar Vinko Bakulić, dokumentator i Josip Bartulović, preparator u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika.

b) Knin, Greblje

U ljetu godine 1967. nastavljena su arheološka istraživanja ranosrednjovjekovne nekropole na lokalitetu zvanom »Greblje«, na istočnom podnožju brda Spasa u Kninu. Ovom kampanjom otkriveno je i istraženo još 35 grobova u kojima se nalazilo kulturnih priloga karakterističnih za vrijeme seobe naroda.

Istraživanja nekropole »Greblje« nastavljeno je i u godini 1968. Tom je prilikom otkriveno još novih 50 grobova s priložima iz doba seobe naroda. Među tim nalazima posebno valja istaknuti jednu fino ukrašenu germansku kopču, zlatnu ogrlicu i zlatne niti, koje su ukrašavale glavu pokojnice.

Godine 1969. izvršena je posljednja kampanja arheološkog istraživanja na lokalitetu »Greblje« u Kninu. Ovim zahvatom otkriveno je i istraženo još 44 groba, što skupa s onima pronađenim prilikom sondiranja 1964. god. i prvim zahvatom izvedenim u 1966. god. iznosi ukupno 218 grobova.

Arheoloških nalaza nađeno je kod 67 grobova. Među njima su najzastupljenije predice, zatim kopče, koje su i najvrednije (sl. 13), pa različiti tipovi fibula (pločaste, lučne, zoomorfne itd.), te razno prstenje, naušnice, đerdani, narukvice, igle-ukosnice i igle-pribadače, itd. Prema spomenutom materijalu kninska nekropola je okvirno datirana u prvu i drugu polovinu 6. stoljeća.

Istraživanja ove nekropole provodili su Institut za nacionalnu arheologiju, odnosno Muzej hrvatskih arheoloških spomenika i Arheološki muzej u Zagrebu. Radovima su rukovodili prof. dr Zdenko Vinski, znanstveni savjetnik Ar-

heološkog muzeja u Zagrebu i mr. Dušan Jelovina, znanstveni suradnik Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Povremeno su surađivali: Ksenija Vinski-Gaspardini, znanstveni suradnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Janko Belošević, kustos Arheološkog muzeja u Zadru, Maja Šmalcelj, asistent na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Mihael Šćurov, geodet, studenti arheologije Romana Bečafigo, Vjera Zlatar, Ružica Traživuk i Vlasta Benić, student arhitekture.

c) *Bijaći, sv. Marta*

Među najznačajnija starohrvatska arheološka nalazišta spada crkva i groblje sv. Marte u Bijaćima kod Trogira. Samo nalazište se po imenu crkve sv. Marte zove Stombrate. Značenje ove crkve je i u tome što se njeno ime spominje u dvjema najstarijim hrvatskim ispravama iz 9. stoljeća.

Iskopavanja ovog lokaliteta izvodilo je društvo »Bihać«, koje i nosi ime po ovom lokalitetu, u više navrata od 1902. do 1905. god., a radovima su uz povremene konzultacije s don Franom Bulićem izvodili tadašnji društveni suradnici Perat i Ergovac. Tom su se prilikom otkrili ostaci trobrodne starohrvatske crkve s brojnim nalazima ulomaka dekorativne plastike, koji su pripadali crkvenoj unutrašnjoj opremi, a uokolo crkve se otkrilo i istražilo veći broj grobova, kao i drugih ostataka arhitektura za koje se nije moglo utvrditi pravu funkciju.

Prema stanju i ušćuvanosti otkrivenog kompleksa čini se da spomenuti istraživači pri ovim radovima nisu dovoljno vodili računa o konzervaciji i zaštiti otkrivene arhitekture, pa je ovaj tako značajan spomenik za nacionalnu prošlost od zadnjih istraživanja potpuno ostao zapušten i dijelom porušen.

Godine 1967, nakon što je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu dobio financijska sredstva od Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti, prišlo se reviziji prijašnjih istraživanja i konzervaciji objekta. Ove radove vodio je Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Stručnu ekipu činili su: mr. Dušan Jelovina, znanstveni suradnik, Dasen Vrsalović, viši stručni suradnik i Vinko Bakulić, dokumentator.

U ovoj godini izvršena je revizija cjelokupne površine koju obuhvaća starohrvatska crkva. Osim otkrivenih ostataka zidova starohrvatske crkve tu su otkriveni i dijelovi temeljnih ostataka zidova koji pripadaju antičkoj građevnoj fazi. Među tim zidovima otkriveni su ostaci mozaičkih površina i baze kolonade. Starohrvatska crkva sv. Marte je trobrodna s uglatom apsidom na istočnoj i zvonikom na zapadnoj strani, a kako se dade uočiti doživljavala je nekoliko faza dograđivanja.

U godini 1968. nastavljeno je s revizijskim iskopavanjem kompleksa starohrvatske crkve sv. Marte u Bijaćima. Istraživanja su vođena na površini južno i istočno od crkve. Najznačajniji nalaz u ovoj godini je polukružna apsida otkrivena na istočnoj strani, koja, uz prije poznate elemente, indicira na postojanje starokršćanske bazilike na koju je nalegla starohrvatska crkva, pa ovaj nalaz u potpunosti mijenja pojedina mišljenja i pretpostavke da se ovdje radi o jednoj antičkoj vili rustici, a ne o starokršćanskom sakralnom objektu.

Na južnom prostoru od crkve otkriveno je nekoliko nepovezanih dijelova zidova i ulomaka kasnoantičke keramike. Prema ovim nalazima moglo bi se pretpostaviti da se radi o postojanju jednog stambenog objekta koji bi mogao pripadati starokršćanskoj bazilici ili možda nekoj ranijoj gospodarskoj zgradi.

U gornjem sloju, iznad antičkih ostataka, nađeno je nekoliko grobova s karakterističnim prilozima starohrvatskog nakita.

Na osnovi građevnih elemenata unutar starohrvatske crkve sv. Marte, ustanovljeno je da je crkva od svog nastanka do konačnog rušenja doživjela tri faze gradnje, odnosno dogradnje.

Arheološka revizija arhitektonskog kompleksa na položaju Stombrate u Bijaćima nastavljena je i u godini 1969. Radovi su vođeni na dva sektora. Pretražen je poljski put koji teče uzduž sjevernog perimetralnog zida starohrvatske crkve, te unutrašnjost recentne (sagrađena 1905. god.) sv. Marte.

Na prostoru poljskog puta, širine oko 3 m i u dužini oko 20 m, pronađeno je više srednjovjekovnih grobova načinjenih od nepravilnih kamenih ploča, te nekoliko ostataka zidova iz antičkog vremena.

Unutar recentne crkvice sv. Marte, na dubini od 1,5 m, otkrila se starokršćanska krstionica križolikog oblika, koja je bila smještena u prostoriji šesterokutnog oblika, čiji su ostaci zidova, iako dosta skromni, također otkriveni. Ovaj je nalaz, zapravo konstatacija da se zaista radi o krstionici, još jednom potvrdio da je na ovom lokalitetu, prije nego je sagrađena crkva sv. Marte, postojala starokršćanska bazilika.

Istodobno s ovim radovima na čitavom arhitektonskom kompleksu obavljene su i konzervatorski radovi. U ovoj godini pretežno se radilo na restauraciji pojedinih manjkavih dijelova arhitekture, kao i fugiranje perimetralnih zidova crkve sv. Marte.

Revizijska istraživanja i konzervacija na lokalitetu Stombrate u Bijaćima nastavljena su i u godini 1970. Ovogodišnjim zahvatom istražena je čitava površina koja pripada općenarodnoj imovini, pa čak i manji dio, dobrotom vlasnika, privatnog posjeda. Osim temeljnih ostataka kasnoantičke bazilike i starohrvatske crkve sv. Marte, pronađen je i manji broj ulomaka crkvenog namještaja, antičke keramike (plitica, tanjura, vazica, svjetiljki, tegula), zatim jedan čitav i više ulomaka kasnoantičkog sarkofaga. Tijekom cjelokupne akcije revizijom se otkrilo i istražilo još 28 grobova, od kojih 15 pripadaju ranokršćanskom razdoblju.

Nastavljeno je i s konzervacijom otkrivene arhitekture, kao i s uređenjem cjelokupnog prostora na kojem su obavljena istraživanja. Ovogodišnjom akcijom konzerviran je čitav arhitektonski sklop (sl. 14), tj. ostaci ranokršćanske bazilike s krsnim zdencem, starohrvatska crkva sv. Marte, te manji dijelovi zidova kasnoantičkog razdoblja. Time je ovaj značajni povijesno-kulturni objekt u potpunosti istražen.

d) Knin, Spas

Nakon završetka arheološkog istraživanja ranosrednjovjekovne nekropole »Grebļe«, na istočnom podnožju brda Spasa, gdje je istraženo 218 grobova iz 6. stoljeća, pretežno starosjedilačkog stanovništva, te nekoliko germanskih, uglavnom istočnogotskih grobova iz prvih desetljeća 6. st., u ljetu 1971. god. pristupilo se pokusnom istraživanju na sjevernom platou brda Spas. Na tom je mjestu prije slučajno nađen ulomak kamene grede s ostacima natpisa i par naušnica trojagodnog tipa (vidi: Starohrvatska prosvjeta, sv. 2, 1952, 230, sl. 16 i 17).

Tom prilikom otkopane su tri sonde 4x4 m i u njima je pronađeno i istraženo 13 starohrvatskih grobova s kulturnim priložima, među kojima je najbrojniji nakit. Zapaženo je također da su pojedini grobovi bili smješteni na obrušenom obrađenom kamenju i sedri, ispremiješani s vrlo mnogo šteta.

Iako se ovaj arheološki lokalitet, zbog evidentnih važnih nalaza, odmah uvrstio u plan istraživanja Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, ipak su, zbog nekih objektivnih teškoća, naročito zbog nedostatka novca, iskopavanja na Spasu otpočela tek u ljetu godine 1977.

Istraživanja u godini 1977. provedena su od 15. VIII. do 7. IX. Na istraženju površini, koja je obuhvaćala oko 450 m² terena, koji se prostirao na istočnoj strani platoa, otkriveno je i istraženo 67 srednjovjekovnih grobova, što skupa s onima otkrivenim u sondama 1971. god. iznosi 80 grobova (sl. 15 i 16). Grobovi su pretežno načinjeni od tesane sedre, a nalazili su se dosta plitko. Najveća dubina im je iznosila od 30 do 50 cm. Plitkoću grobova je, najvjerojatnije, uzrokovala erozija tla, pospješena jakim vjetrovima koji su na ovom nalazištu naročito izraženi. To je, vjerojatno, i razlog da većina grobova nemaju poklopnicu.

Od nalaza u grobovima najbrojniji je nakit, i to naušnice i prstenje, koje se odlikuje raznovrsnim tipovima i varijantama. Izuzetak predstavlja željezno koplje lisnatog oblika nađeno na grudnom košu pokopanog ratnika.

Osim grobnih nalaza pronađeno je i nekoliko kamenih ulomaka ukrašenih pletenom plastikom, koji su pripadali dijelovima crkvenog namještaja predromaničke epohe, što nesumnjivo potvrđuju da se na ovom nalazištu kriju temeljni ostaci takvog objekta.

Iskopavanja su na svjetlo dana iznijela i nekoliko temeljnih ostataka zidova jednog zdanja, kojeg su srednjovjekovni grobovi potpuno negirali, jer su ih ispresjecali i na njih djelomično nalegli. Prema ovoj konstataciji, kao i prema nalazima kamenih ulomaka i tegula, smatra se da ovi, inače veoma loše sačuvani ostaci zidova, pripadaju, najvjerojatnije, kasnoantičkoj građevnoj fazi 5. i 6. stoljeća.

Istraživanja u godini 1978. započela su 21. VIII. i trajala su do 9. IX. iste godine. U tom razdoblju ispitano je oko 300 m² terena, kojom prilikom se otkrilo i istražilo još 41 grob. Ovogodišnja iskopavanja su započeta s istočne strane zaravanastog platoa, tj. tamo gdje se lanjske godine stalo, šireći se u pravcu juga i sjevera. Grobovi su se, kao i prošle godine, nalazili dosta plitko.

Opće karakteristike nalaza, kako grobnih, tako i onih izvan njih, potpuno su identične s onima iz prošle godine. Uglavnom su to naušnice i prstenje koje karakteriziraju starohrvatsku materijalnu kulturu od 9. do 12. stoljeća. Valja istaknuti da se i u ovogodišnjoj kampanji nalazilo fino tesanih i profiliranih većih i manjih kamenih ulomaka od bijelog vapnenca koji su pripadali građevnim objektima.

Istraživanja starohrvatskog naselja na Spasu nastavljena su i u godini 1979, a trajala su od 5. VII. do 26. VII. U tom vremenu istraženo je oko 350 m² terena, gdje se otkrio još 51 starohrvatski grob.

U mnogim od pretraženih grobova nađen je, kao i do sada, velik broj predmeta nakitnog karaktera. Od tih posebno valja spomenuti nekoliko pari naušnica-ukosnica velikog formata, načinjenih od pozlaćena srebra i ukrašene filigranom i granulacijom, kao i nekoliko fino rađenog ukrašenog srebrnog prstenja.

Među važnije ovogodišnje nalaze možemo ubrojiti i dijelove ostataka arhitekture, koji su se počeli otkrivati na jugozapadnom dijelu platoa. Na jugoistočnom kraju terena, tj. u blizini mjesta gdje su godine 1977. istraživanja i otpočela, nađeno je još nekoliko ukrašenih ulomaka crkvenog namještaja iz 9. ili 10. stoljeća.

Sl. 1. Sjednica proširenog Savjeta Instituta za nacionalnu arheologiju održana u Galeriji Meštrović u Splitu povodom postavljanja kamena temeljca Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika

Sl. 2. Drug Jakov Blažević, predsjednik Sabora SR Hrvatske, polaže kamen temeljac za zgradu Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu

Sl. 3. Predsjednik Skupštine općine Split ing. Jakša Miličić govori prilikom postavljanja kamena temeljca za zgradu Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika

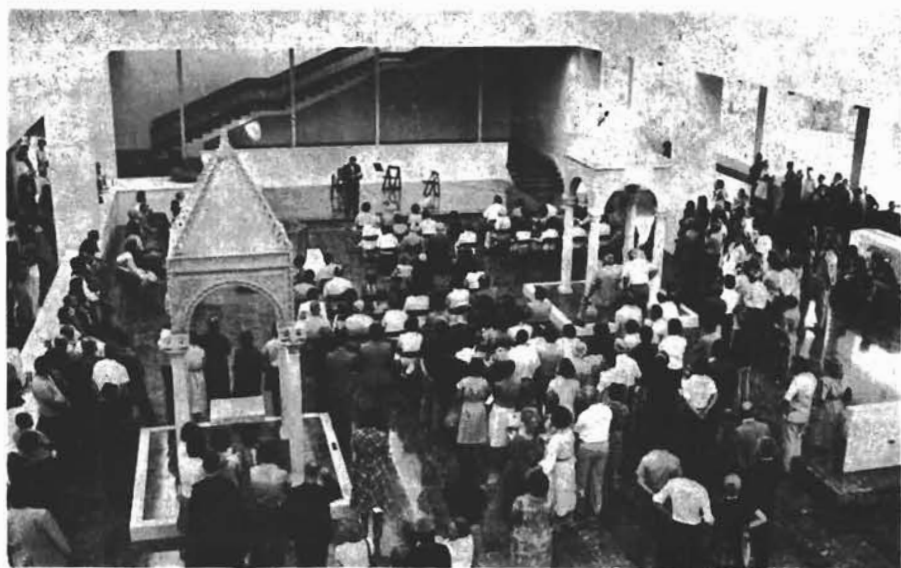
Sl. 4. Pogled na novosagrađeni kompleks Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu

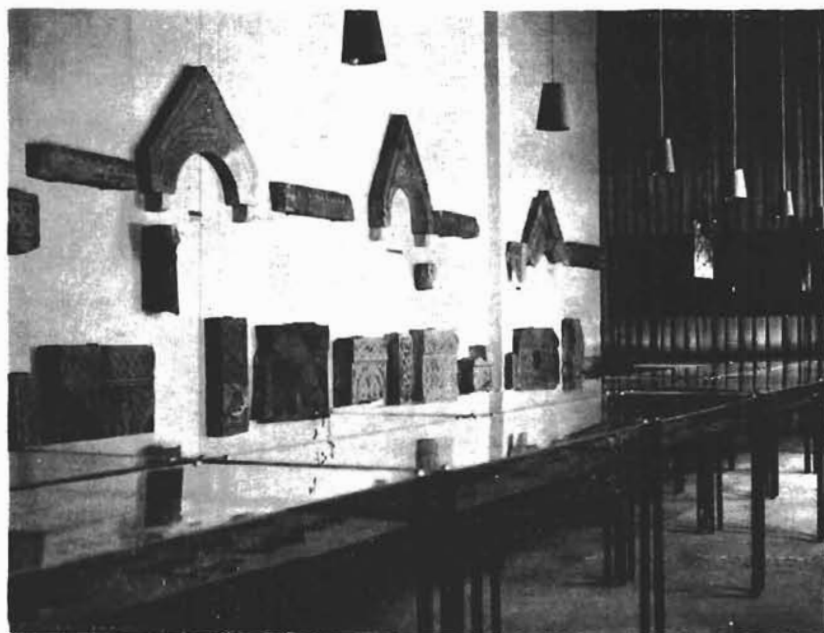
Sl. 5. Pogled na dio stalne postave u velikoj dvorani Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika

Sl. 6. Pogled na dio stalne postave na katu Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika

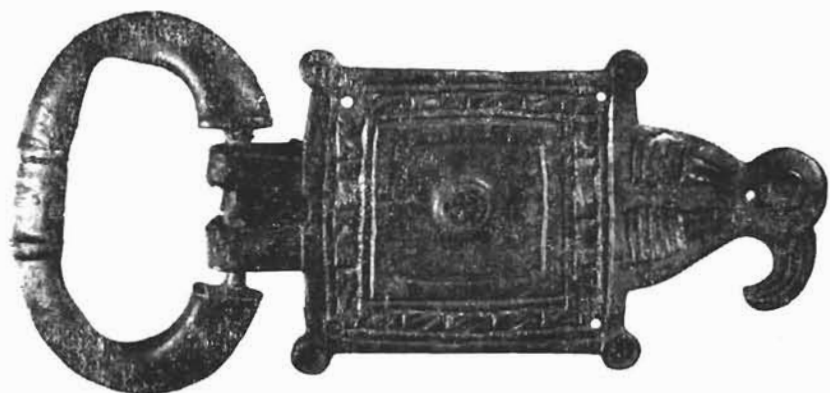
Sl. 7. i 8. Otvaranje stalne postave u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika

Sl. 9. i 10. Dijelovi privremene postave u provizornim barakama (do gradnje nove zgrade) Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika

Sl. 11. i 12. Bribir. Otkrivanje arhitektonskih ostataka

Sl. 13. Knin, Greblje. Kopča s glavom ptice grabilice (orlovska kopča)

Sl. 14. Bijaći. Pogled na ostatke starohrvatske crkve sv. Marte, nakon istraživanja i konzervacije

Sl. 15. i 16. Knin, Spas. Istraživanja starohrvatske nekropole

Sl. 17. Split. Dio pluteja pronađen prilikom istraživanja sv. Mihovila na Mihovillovoj širini u Splitu

Sl. 18. i 19. Kljaci kod Drniša. Dijelovi oltarske pregrade (pluteji)

Istraživanja na Spasu nastavljena su i u godini 1980. Radovi su trajali od 5. VII. do 2. VIII. Istraženo je oko 420 m² terena i na toj površini otkrivena su i istražena još 54 starohrvatska groba, što skupa s onima iz prošlih godina ukupno iznosi 226 grobova.

Među brojnim grobnim nalazima naročito se ističu predmeti koji pripadaju nakitu (naušnice i prstenje) koji se obično datira od 9. do 12. stoljeća. Otkrivena nekropola na Spasu ima sve odlike naseobinskog groblja, s podjednakim ukopima muškaraca, žena i djece. Grobovi su pretežno načinjeni od jednog reda tesane sedre različitih oblika, a najčešći su ovalnog, pačetvorinastog i trapezoidnog, ali su i takvi oblici, u ne baš malom broju, zbog krševitosti tla, bili dosta nepravilni.

Za veliku upotrebu sedre, koja se u velikim količinama javlja i izvan grobne arhitekture u nasipu, može se sa sigurnošću smatrati da nije donesena i obrađivana *ad hoc* za gradnju grobova, već da je sasvim sigurno preuzimana s obrušene arhitekture, koje su se nalazile u neposrednoj blizini, kojih su temeljni ostaci djelomično i otkriveni.

Istraživanja je vodio dr Dušan Jelovina, viši znanstveni suradnik Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, uz stalnu suradnju Marka Rogošića, crtača i preparatora, a povremeno su surađivali i pomagali: dipl. arheolozi Milojko Budimir i Tonči Burić, te studenti arheologije Goran Protić, Ljubica Radić, Ivana Znidarčić i Aleksej Škunca.

e) *Muč Gornji*

Pod vodstvom akad. Stjepana Gunjače otpočela su u ljeto 1977. god. iskopavanja, a dijelom i revizija prijašnjih istraživanja, na značajnom i, u znanosti dobro poznatom, arheološkom lokalitetu kod crkve sv. Petra u Muću Gornjem, gdje se god. 1971. slučajno pronašla kamena greda s imenom kneza Branimira i uklesanom godinom 888.

Ovogodišnja istraživanja, koja su trajala nešto više od mjesec dana, uglavnom su bila usmjerena na otkrivanju temeljnih ostataka starohrvatske crkve iz 9. stoljeća, kako bi se moglo što točnije utvrditi njen prvobitni oblik, odnosno potvrditi ili dijelom korigirati njezinu tlorisnu osnovu, koju je E. Dyggve objavio prije pedesetak godina. Uokolo temeljnih ostataka te crkve u različitim dubinama otkriven je i istražen veći broj starohrvatskih grobova načinjenih od nepravilnih kamenih ploča. Od kulturnih priloga u grobovima donjeg horizonta nađeno je raznih tipova naušnica i prstenja 9. i 10. st., dok su grobovi u gornjim slojevima, osim po kojeg mletačkog novčića, bili uglavnom bez nalaza. Među važnije nalaze spada i nekoliko kamenih ulomaka ukrašenih pletenom plastikom, koji su pripadali crkvenoj unutrašnjoj opremi.

Radove je, kako smo naveli, pod stručnim nadzorom akad. Stjepana Gunjače, vodio Mate Zekan, kustos Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, dokumentaciju akad. slik. Vinko Bakulić iz istog muzeja. Zbog nedostatka novaca, kao i zbog odustajanja akad. S. Gunjače da dalje obavlja stručni nadzor, istraživanja u Muću su privremeno obustavljena.

f) *Otres kod Benkovca*

U ljeto godine 1977, pod stručnim vodstvom akad. Stjepana Gunjače, kustos Mate Zekan je proveo arheološku reviziju u Otresu kod Benkovca na lokalitetu gdje je L. Marun početkom ovog stoljeća otkrio i istražio starohrvatsku crkvu i groblje oko nje.

U toku revizijskih istraživanja ponovno su otkriveni temeljni ostaci zidova starohrvatske crkve, kako bi se mogao dobiti njen snimak, što je nekadašnjim istraživanjem bilo propušteno. Tom je prilikom pronađeno nekoliko kamenih ulomaka ukrašenih pleternom plastikom iz 9. st., koji su pripadali dijelovima crkvenog unutrašnjeg namještaja. Uokolo crkve također je pronađeno još nekoliko starohrvatskih grobova, koje prijašnji istraživači nisu otkrili.

g) *Split, Mihovilova širina*

U suradnji s Urbanističkim zavodom Dalmacije izvršena su u razdoblju od ožujka do srpnja 1979. god. arheološka istraživanja na Mihovillovoj širini u Splitu, čiji su rezultati trebali poslužiti kao podloga za projekt novog ugostiteljskog objekta na tom prostoru.

Prema povijesnim izvorima, što nam i sam toponim potvrđuje, na tom mjestu se nalazila crkva sv. Mihovila, koju je u ranom srednjem vijeku podigao splitski nadbiskup Ivan Ravenjanin, pa se smatra da je to najstarija srednjovjekovna crkva u Splitu. U svom dugogodišnjem postojanju crkva sv. Mihovila je sasvim sigurno u raznim kulturnim fazama doživljavala preinake i adaptacije, što nam najbolje svjedoči sačuvana apsida iz gotičke epohe.

Arheološkim istraživanjem su, osim temeljnih ostataka zidova crkve sv. Mihovila, pronađeni u pločniku najkasnije crkvene faze, kao spoliji, veoma lijepi i dobro sačuvani pleternom ukrašeni dijelovi oltarne pregrade (pluteji i pilastri) iz 9. stoljeća (sl. 17), među kojima je bilo i ulomaka s natpisom. Unutrašnjost crkve bila je ispunjena recentnim zidanim grobnicama iz 17. i 18. st., u kojima je bilo ukopano po više mrtvaca. Pri završetku istraživanja, uz sjeverni perimetralni zid crkve, otkriveni su ostaci jugozapadnog ugla pravokutne kule Dioklecijanove palače.

Istraživanja je u ime Urbanističkog zavoda vodio dr Tomislav Marasović, a u ime Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika kustos Mate Zekan, uz povremenu pomoć Magdalene Dragičević i Vedrane Delonga, kustosa istog Muzeja. Dokumentaciju je vodila tehnička služba Urbanističkog zavoda. Nakon završenih arheoloških istraživanja čitav kompleks je konzerviran i javnosti dolično prezentiran.

POPUNE ARHEOLOŠKE ZBIRKE
USTUPCIMA DRUGIH USTANOVA

Odmah nakon oslobođenja, usporedo s nastojanjem za gradnjom nove zgrade za Muzej u Splitu, počelo se razmišljati i o novoj koncepciji i funkcionalnosti Muzeja u kojem bi se trebali smjestiti svi najznačajniji spomenici iz narodne prošlosti pronađeni na tlu SR Hrvatske. Ta zamisao je naročito došla do izražaja od momenta početka realizacije gradnje nove zgrade Muzeja, tj. od postavljanja kamena temeljca u proljeće 1972. god. Tada su poduzeti konkretniji koraci da u novu muzejsku postavu uđe i onih nekoliko važnih spomenika, kao što su: Baščanska ploča, natpis kneza Branimira iz Muća, ulomak natpisa s imenom kneza Trpimira, te ploča s likom hrvatskog vladara iz Krstionice u Splitu. No, na žalost, osim natpisa s imenom kneza Trpimira, koji je radna zajednica Arheološkog muzeja u Splitu na neodređeno vrijeme svesrdno posudila ovom Muzeju, vlasnici drugih navedenih spomenika nisu udovoljili zahtjevu i želji Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika.

Hvalevrijedna je gesta Franjevačkog samostana i gimnazije u Sinju, koji su iz svoje Arheološke zbirke odvojili najvrednije starohrvatske kamene spomenike i uz manju protuuslugu, prema sklopljenom Ugovoru (br. 21/76. od 21. listopada 1976), ustupili ih ovom Muzeju (sl. 18 i 19), na čemu im i ovom prilikom velika hvala. Sve ustupljene spomenike obradio je i objavio o. Nikola Gabrić u zborniku »Kačić«, IV, 1972, VI, 1974. i VIII, 1976, pa ih zato ovdje pojedinačno i ne navodimo.

DODATNA DJELATNOST U MUZEJU

Raspolažući s izvanredno lijepim i reprezentativnim prostorom u sklopu nove zgrade Muzeja, radna zajednica je odlučila da proširi svoju djelatnost i na poslove koji ne spadaju u svakodnevne muzeološko-stručne zadatke, kao što su organizacija povremenih raznih kulturnih manifestacija, znanstvenih skupova, izložbi i koncerata, sa svrhom da se što više i bolje popularizira Muzej.

a) Znanstveni skupovi

Prvi takav znanstveni skup održan je u još nedovršenoj zgradi Muzeja 16. i 17. lipnja 1976. god., povodom tisućite obljetnice nadgrobnog natpisa kraljice Jelene. Simpozij su organizirali Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Skupština općine Split, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko arheološko društvo i Savez povijesnih društava Hrvatske.

Uoči otvaranja Mediteranskih igara u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika održan je 14. rujna 1979. god. Kongres zemalja sudionica 8. mediteranskih igara u Splitu. Nakon završetka Igara 30. rujna predsjednik Skupštine općine Split ing. Vjekoslav Viđak je u istim prostorijama za ugledne sudionike Igara održao svečano primanje.

Dana 9. II. 1980. god. u čast 100. obljetnice rođenja hrvatskog kompozitora Josipa Hatzea, a u sklopu proslave, održan je u Muzeju znanstveni simpozij, na kojemu su o umjetničkom stvaralaštvu J. Hatzea govorili naši poznati muzikolozi.

U prostorijama Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika je 10. VI. 1980. god. svečanim dijelom otpočeli su VII. jugoslavenski hematološko-transfuziološki dani, na kojima su prisustvovali brojni stručnjaci koji se bave problematikom oboljenja krvi.

b) Izložbe

U prostorijama Muzeja, odnosno u dvorani za povremene izložbe, održana je od 11. do 21. prosinca 1978. god. međunarodna izložba studentske fotografije (MISF). Izložbu su organizirali Studentsko društvo narodne tehnike »Ruđer Bošković« iz Splita i Savez univerzitetskih klubova tehnike iz Beograda.

U okviru kulturnog programa povodom održavanja Mediteranskih igara u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika, u organizaciji Umjetničkog salona i Muzeja, priređena je od 20. VIII. do 30. IX. 1979. god. izložba slika i grafičkih mapa splitskog slikara Matka Trebotića.

U prostoru atrija Muzeja, također u čast Mediteranskih igara, održana je u vremenu od 15. do 30. IX. 1979. god. zajednička izložba akad. kipara Stipe Si-

kirice i akad. slikara Mile Skračića. Izložbu su organizirali Muzej hrvatskih arheoloških spomenika i Umjetnički salon u Splitu, a otvorio ju je Vladimir Pezo, zamjenik republičkog sekretara za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu.

Istovremeno je u auli Muzeja održana i međunarodna izložba »Salon fotografije Split 1979.« Izložbu je otvorio potpredsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Split Ante Ganza.

Povodom proslave 100. obljetnice rođenja hrvatskog kompozitora Josipa Hatzea, u dvorani za povremene izložbe Muzeja, priređena je i otvorena izložba »Život i djelo Josipa Hatzea«. Izložba je otvorena 8. II. 1980. god.

U dvorani za povremene izložbe Muzeja »Marjan«, društvo za zaštitu i unapređivanje Marjana u Splitu, održalo je izložbu fotografija na temu »Motivi s Marjana«. Izložba je otvorena 27. ožujka i trajala je do 10. travnja 1980. god.

Od 23. VI. do 5. VII. 1980. god. u dvorani za izložbe Muzeja održana je izložba fotografija autora Živka Bačića na temu »Arheološki spomenici doline rijeke Cetine«.

U istoj dvorani u organizaciji Geološko-paleontološkog muzeja iz Zagreba i Prirodoslovnog muzeja u Splitu, u vremenu od 10. do 31. prosinca 1980. god., održana je izložba pod nazivom »Razvoj čovjeka«.

c) *Koncerti*

Svečanim koncertom i promocijom ploče »Adel i Mara« u povodu proslave 100. obljetnice rođenja Josipa Hatzea, u prostorijama Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, u organizaciji »Dalmacijakoncerta« i Društva hrvatskih skladatelja, 22. III 1979. god. započela je proslava te obljetnice.

Društvo prijatelja kulturne baštine u Splitu slavi svoj dan na godišnjicu Marulićeve »Judite« koja je objelodanjena 1501. godine. Svečanu proslavu, uz prigodni kulturno-umjetnički program, Društvo je održalo u prostorijama Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika 14. svibnja 1979. godine.